

Република Македонија
Ј.З.У. Центар за јавно здравје Скопје

**ИНФОРМАЦИЈА ЗА ПОВРЕДИТЕ КАЈ
НАСЕЛЕНИЕТО ВО СКОПСКИОТ РЕГИОН ВО
ПЕРИОДОТ ОД 2012-2016 ГОДИНА**

Скопје, 2017

Ј.З.У. Центар за јавно здравје Скопје
ДИРЕКТОР: Д-Р ШЕМСИ МУСА

Раководител на Одделението:
Прим. д-р сци. Весна Спирова

Автори:
Прим. д-р Марика Каранфилова
Прим. Д-р сци. Весна Спирова
Д-р Анета Србова
Д-р сци. м-р Валентина Симоновска

Обработка на податоците:
Одделение за социјална медицина

Компјутерска обработка на податоците:
ИНФО СОФТ ИНГ, Скопје
Инг. Нијази Абдији

Скопје, март 2017

СОДРЖИНА

- 1 ВОВЕД**
- 2 ЦЕЛ, ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ И МЕТОДОЛОГИЈА НА ИЗРАБОТКА**
- 3 РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА**
- 3.1 ПОВРЕДИ ЕВИДЕНТИРАНИ ВО ПРИМАРНА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО СКОПСКИОТ РЕГИОН**
- 3.2 ПОВРЕДИ ЕВИДЕНТИРАНИ КАЈ НАСЕЛЕНИЕТО ОД СКОПСКИОТ РЕГИОН ВО БОЛНИЧКАТА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА**
- 4 ЗАКЛУЧОК**
- 5 КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА**

1. ВОВЕД

1.1. Повредите глобален јавно здравствен проблем

Според дефиницијата на СЗО, повреда е лезија на телото создадена како резултат на акутна изложеност на еден вид на енергија (механичка, термичка, електрична, хемиска или зрачење), со кое телото доаѓа во контакт со оние количини или до тој степен што го надминува прагот од физиолошка толеранција. Во рамките на X Меѓународната класификација на болести, повредите спаѓаат во XIX група на болести и сродни состојби, со дијагноза означена со код од S00 - T98.

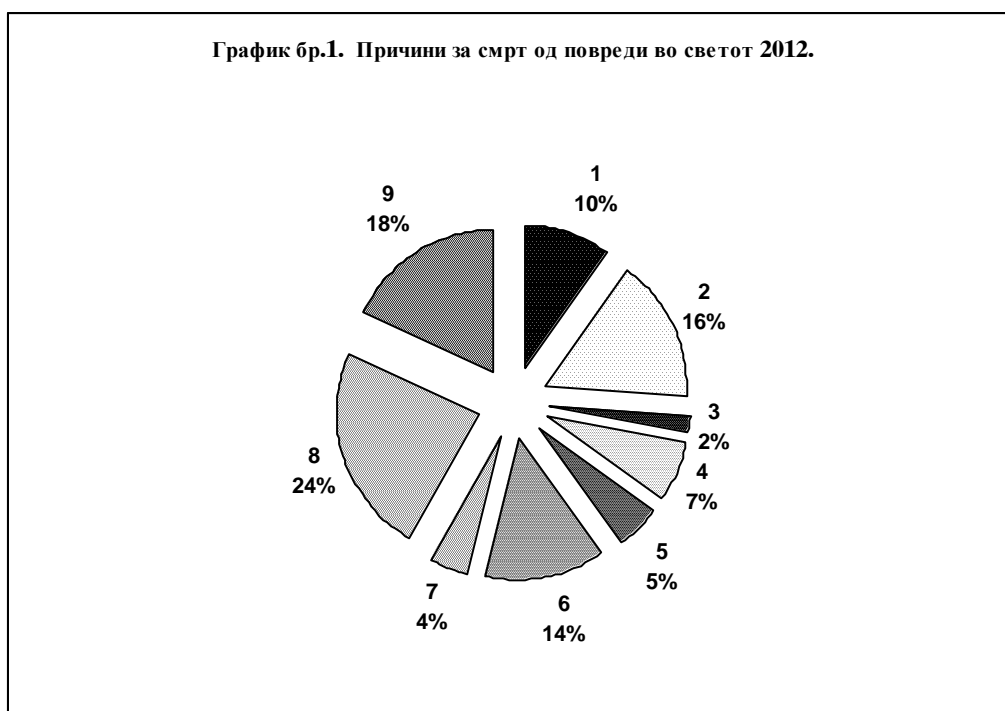
Повредите се поделени на:

1. Ненамерни повреди кои вклучуваат: сообраќајни повреди, повреди на работно место, труења, паѓања, изгореници, давење и други ненамерни повреди;
2. Намерни повреди кои вклучуваат самоповредување, убиства и насилство и повреди кои настануваат во војна.

Повредите и насилството во светот се рангираат меѓу водечките причини за смрт и неспособност. Тренд на пораст се забележува во земјите со среден и низок приход. Ова е резултат на промени настанати во транзиционите процеси кои се случуваа во последните декади.

Повредите се значаен јавно-здравствен проблем не само заради смртноста на милиони млади луѓе во светот, туку и заради последиците од нив. Десетици милиони луѓе кои преживеале сообраќајна несреќа или било каков акт на насилство, страдаат од привремено или трајно пореметување како на физичкото така и на менталното здравје. Насилството и злоупотребата на деца, сексуалното насилство, оставаат неизбришливи траги до крајот на животот. Тие може да бидат причина за депресија, сексуално преносливи болести, несакана бременост, појава на ризично однесување (злоупотреба на алкохол, психоактивни супстанции, пушење). Резултат на ова, е појава на бројни хронични незаразни болести како малигни и кардиоваскуларни заболувања, дијабетес, болести на црниот дроб, бубрезите и други.

Проценките на СЗО, укажуваат дека секоја година повеќе од 5 милиони луѓе смртно настрадале од повреди, или ова е околу 9% од вкупната смртност во светот. Смртните случаи од сообраќајни несреќи на пат биле околу 24% и тие се на прво место од сите повреди, потоа следат други ненамерни повреди со 18 % учество. На трето место се самоубиства со 16%, на 4-то место се паѓања и на 5-то место се убиства со учество од 10%. Другите главни причини за смрт од повреди кои се резултат на давење, изгореници од оган, труење и војни учествуваат со вкупно 18%. График 1.

1	Убиства	10
2	Самоубиства	16
3	Војни	2
4	Давење	7
5	Изгореници од оган	5
6	Паѓања	14
7	Труења	4
8	Сообраќајни несреќи на пат	24
9	Други ненамерни повреди	18

Извор: WHO Global Health Estimate, 2014

Превземено од: Injuries and violence, the facts, 2014, WHO

И понатаму се очекува пораст на смртните случаи од повреди. До 2030 година, сообраќајните несреќи ќе бидат на 7-то место, самоубиствата на 16-тото, а повредите од паѓање ќе бидат на 17-тото место. Табела 1.

Табела 1.

Водечки причини за смрт во 2012 споредени со 2030 година.	
Вкупно 2012	Вкупно 2030
1 Ишемични болести на срцето	1 Ишемични болести на срцето
2 Мозочен удар	2 Мозочен удар
3 ХОБ	3 ХОБ
4 Долни респираторни инфекции	4 Долни респираторни инфекции
5 Карцином на трахеа, бронх и бели дробови	5 Дијабетес мелитус
6 ХИВ/АИДС	6 Карцином на трахеа, бронх и бели дробови
7 Дијареа	7 Сообраќајни несреќи на пат
8 Дијабетес мелитус	8 ХИВ/АИДС
9 Сообраќајни несреќи на пат	9 Дијареа
10 Хипертензивна болест на срцето	10 Хипертензивна болест на срцето
11 Компликации на предвремено породувања	11 Цироза на црниот дроб
12 Цироза на црниот дроб	12 Карцином на црн дроб
13 Туберкулоза	13 Болести на бубрезите
14 Болести на бубрезите	14 Карцином на желудник
15 Самоубиства	15 Колоректален карцином
16 Асфиксија при раѓање и породилна траума	16 Самоубиства
17 Карцином на црн дроб	17 Повреди од паѓања.
18 Карцином на желудник	18 Алцхајмерова болест и други деменции
19 Колоректален карцином	19 Компликации на предвремено породувања
20 Алцхајмерова болест и други деменции	20 Карцином на дијки
21 Повреди од паѓања.	21 Ендокрини болести, болести на крвта и имунолошкиот систем.

Извор: WHO Global Health Estimate, 2014
Превземено од : Injuries and violence, the facts, 2014, WHO

Во светот се предвидува дека до 2020 година, DALY (disability-adjusted life years) индексот заради повреди од 10% ќе се зголеми над 20%.

Повредите претставуваат голем товар и економски губиток за семејствата и заедницата заради: губењето животи, намалувањето на работната способност на повредените, високите трошоци за спасување на животите, лекувањето и рехабилитацијата на настраданите.

Податоците на СЗО објавени во 2015 година потврдуваат дека повредите од сообраќајни несреќи на пат се најбројни во морталитетот и морбидитетот на светската популација.

- Околу 1.25 милиони луѓе секоја година умираат од сообраќајни несреќи на пат;
- Овој вид повреди се водечка причина за смрт кај млади лица од 15-29 години и почесто страдаат лица од машки пол;
- 90% од фаталниот крај на овие несреќи се случуваат во земјите со низок и среден приход каде има помалку од една половина од сите возила во светот;
- Една половина од повредените припаѓаат на групата “вулнерабилни корисници на пат” во која спаѓаат пешаци (најчесто деца и стари лица) возачи на велосипед и мотори;
- 20 до 50 милиони повредени кои не го загубиле животот, страдаат од последиците на повредувањето. Исто така, страдаат и членовите на семејствата кои треба да ги платат трошоците за лекување и рахабилитација и да превземат грижа за повредениот;
- Според некои глобални проценки, економскиот губиток како резултат од сообраќајни несреќи на пат е околу 3% од бруто домашниот производ, а во некои земји со среден и низок приход овој губиток е поголем и од 5%;

Извештајот за глобалната состојба и безбедни патишта од 2013 година укажува дека, во Европскиот регион скоро 85 000 лица секојдневно умираат од сообраќајни несреќи на пат. На секој умрен во сообраќајна несреќа на пат, 23 лица страдаат од нефатални повреди за кои е потребно болничко лекување, а многу повеќе имаат потреба од капацитети на итна медицинска помош и вонболничко лекување. Но, Извештајот, исто така, потенцира дека во однос на 2010 година, смртноста се намалила за 8.1% како резултат на превентивните активности и препораки промовирани во резолуцијата на ОН *Декада за безбедни патишта (2011-2020)*. Ова намалување на смртноста треба да продолжи и понатаму за да се достигне редуција на морталитетот во Европскиот регион од 30% до 2020 година. Во Агендата за одржлив развој до 2030 година, се поставени цели за безбедни патишта што треба да го преполови глобалниот број на умрени и повредени лица од сообраќајните несреќи на пат во светот.

1.2. Повредите: јавно-здравствен проблем во Р. Македонија

Повредите и насилството, како и во другите Европски земји и региони во светот така и во Р. Македонија, се присутни како значаен јавно-здравствен проблем. Меѓутоа, вистинската големина на проблемот не може точно да се одреди заради недостаток на релевантни податоци. И покрај можностите за детална спецификација на повредите и смртноста од нив, што ги пружа МКБ 10-та ревизија, во пракса тие не се користат соодветно и во обем што е неопходен за детални анализи на состојбите. Се прават напори за подобрување на квалитетот на податоците, особено при евидентирањето на смртните случаи и лицата кои по несреќата се упатуваат на болничко лекување. Но, најголемиот дел на нефаталните повреди кои се згрижуваат во службите за итна медицинска помош и примарната здравствена заштита, неправилно се специфицираат и се причина за нивното несоодветно дефинирање. Друг проблем се последиците од нефаталните повреди и психолошките трауми. Тие остануваат непознати или се прикриени во морбидитетот од некои хронични незаразни заболувања.

Табела 2. Смртност на населението во Р. Македонија од повреди според надворешни причини за период 2011-2015 година. (Сп. стапки на 100 000 ж.)

Причина за смрт според МКБ-10	2011			2012			2013			2014			2015		
	вкупно	машки	женски	вкупно	машки	женски	вкупно	машки	женски	вкупно	машки	женски	вкупно	машки	женски
Надворешни причини за морталитет (V01-Y89)	25.6	37.1	14.0	28.3	41.2	15.4	26.7	39.5	14.0	23.8	35.5	12.1	24.8	35.7	13.8
Несреќи (V01- X59)	17.6	25.2	10.0	18.0	26.4	9.6	17.5	24.9	10.1	14.9	21.9	7.9	21.2	30.9	11.4
Транспортни несреќи (V01-V99)	5.4	9.1	1.8	4.9	7.8	1.9	7.0	10.4	3.6	4.8	7.9	1.6	10.4	17.0	3.9
Паѓања (W00-W19)	2.8	2.5	3.0	2.9	3.1	2.7	2.3	2.4	2.1	2.4	2.7	2.0	2.6	1.9	3.2
Случајно труење (X40-X49)	1.1	1.7	0.4	0.5	0.8	0.2	0.7	1.0	0.4	0.7	1.2	0.0	1.8	1.1	0.7
Намерно самоповредување (самоубиства) X60-X84	6.2	9.3	3.1	8.3	11.6	5.0	8.2	13.2	3.3	7.1	11.0	3.2	5.5	7.9	3.1
Обид за нанесување телесна повреда(убиства) X85-Y09	1.4	2.1	0.7	1.6	2.6	0.7	0.9	1.2	0.6	1.7	2.5	0.9	1.8	3.1	0.6
Настан со неутврдена намера (Y10-Y34)	0.3	0.5	0.2	0.3	0.5	0.1	0.1	0.3	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.0

Извор : Државен завод за статистика , МАКСстат база, пристап февруари 2017
Природно движење на населението, Статистички преглед 09/855 од 2.4.16

Смртноста од повреди во вкупниот број умрени била со пропорција од 2.5%. Најмногу смртни случаи во 2015 година настанале во транспортни несреќи кај лица од машки пол. Од нив, специфичната стапка на морталитет (ссм) била највисока, со вредност од 10.4/100 000 жители вкупно, или 17/100 000 за мажи и 3,9/100 000 за жени. Во однос на Европскиот регион (12.71/100 000 жители) таа е пониска, но, во однос на повеќе европски земји таа е двојно или тројно повисока.

ССМ од сообраќајни несреќи на пат за сите возрасти на 100 000 ж. за 2014	
Земја	ССМ
Европски регион	12.71
Австрија	4.14
Хрватска	6.97
Босна и Херцеговина	3.57
Р. Чешка	5.73
Финска	3.62
Германија	3.32
Унгарија	6.04
Норвешка	2.7
Полска	6.76
Р. Молдова	9.63
Србија	5.04
Шведска	2.46
МКД	***
Извор: HFA Data Baza 2017	

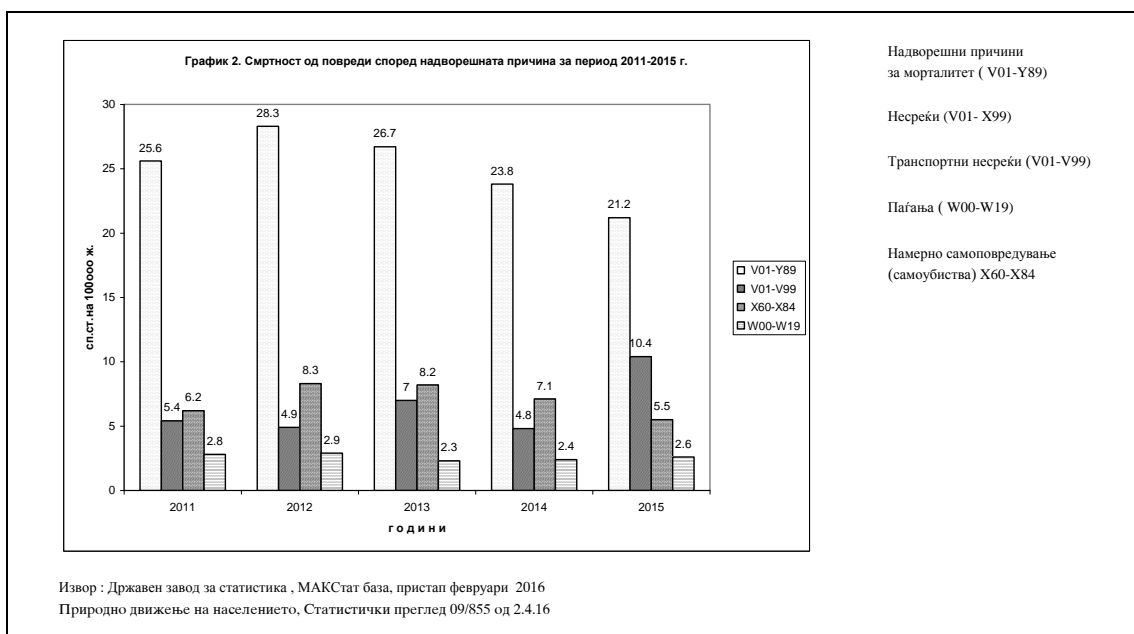
Самоубиствата се на второто место во смртноста од повреди. Специфичните стапки на морталитет во 2015 година биле 5.5 на 100 000 жители вкупно или 7.9/100 000 мажи и 3.1/100 000 жени. Овие стапки на морталитет се значително пониски од ССМ во Европскиот регион (12.69/100 000 жители) дури и од стапките во повеќе европски земји прикажани подолу.

Смртноста од паѓања била на трето место, а специфичните стапки на морталитет во периодот 2011/15 се движеле од 2.0 до 2.9 на 100 000 жители. Во 2015 година ссм била највисока кај лицата од женски пол 3.2/100 000. Табела 2 и График 2

ССМ од самоубиства за сите возрасти на 100 000 жители за 2014 година

Земја	ССМ
Европски регион	12.69
Австрија	12.55
Хрватска	14.04
Босна и Херцеговина	7.21
Р. Чешка	12.49
Финска	13.55
Германија	9.92
Унгарија	16.51
Норвешка	10.16
Полска	14.32
Р. Молдова	15.62
Србија	12.37
Шведска	10.77
МКД	***

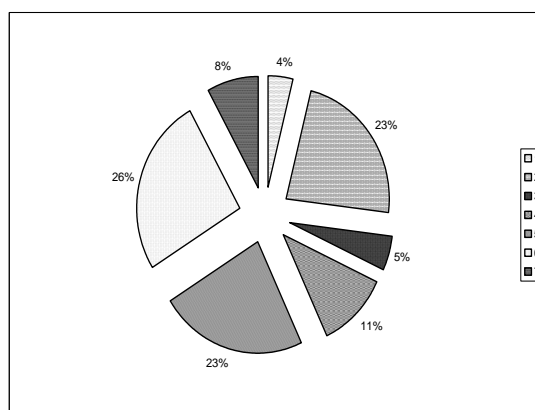
Извор: HFA Data Baza 2017

Со најдетални информации за сообраќајните несреќи на пат располага Министерството за внатрешни работи. Според тие податоци објавени во Извештај од 2015 година, од сообраќајните несреќи на пат најчесто смртно настрадале патници во лесни моторни возила (26%), потоа следат пешаци и возачи на лесни моторни возила (23%), возачи на мотори (11%), возачи на велосипед (5%), возачи на тешки камиони (4%) и други (8%). График 3

График 3. Умрени од сообраќајни несреќи на пат во Р. Македонија 2013 година

1	Возачи /патници во тешки камиони	4
2	Пешаци	23
3	Велосипедисти	5
4	Возачи на мотори	11
5	Возачи на лесни моторни возила	23
6	Патници во лесни моторни возила	26
7	Други	8

Извор: 2013, Сектор за аналитика, истражување и документација на МВР, Државен завод за статистика
Превземено од Global Status Report on Road Safety 2015, WHO 2015

2. ЦЕЛ, ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ И МЕТОДОЛОГИЈА НА ИЗРАБОТКА

Основната цел на Информацијата е да се прикаже состојбата со повредите и насилството кај населението во Скопскиот регион, преку податоците регистрирани во делот на здравствениот систем. Информацијата е подготвена согласно Националната годишна програма за јавно здравје во Република Македонија за 2017 година, како програмска активност на Центарот за јавно здравје Скопје.

Основа за нејзината подготовка се податоците од здравствената статистика кои рутински се прибираат во Одделението за социјална медицина, согласно: Законот за евиденции во областа на здравството, Законот за јавно здравје и Програмата за статистички истражувања во РМ од 2013-2017 година. Исто така, користени се и други објавени податоци од: Државниот завод за статистика, МакСтат-базата, публикувани статии и извештаи на СЗО, HFA-DB, базата на податоци на СЗО.

При изготвувањето на Информацијата користени се следните материјали:

- Збирен извештај за утврден морбидитет во примарна здравствена заштита во дејноста општа медицина (Обр. бр. 3-01-60) - годишна обработка;
- Збирен извештај за утврден морбидитет во примарна здравствена заштита во дејноста здравствена заштита на деца (Обр. бр. 3-03-60) - годишна обработка;
- Збирен извештај за утврден морбидитет во примарна здравствена заштита во дејноста здравствена заштита на училишни деца и младина (Обр. бр. 3-04-60) – годишна обработка;
- Индивидуален извештај за стационарно лекувано лице (Обр. бр.3-21-61 А) – годишна обработка;
- Индивидуален извештај за сообраќајна траума Обр. МЗС-10.

Направена е дескриптивно дизајнирана анализа со ретроспективен статистички метод на работа. Користени се: показатели на структура, дистрибуција, интензитет и динамика, претставени табеларно и графички. Анализирани се најчесто регистрирани повреди во примарната здравствена заштита кај три категории Скопско население: мали деца 0-6 години, училишни деца и младина (7-24 години) и возрасно население постаро од 20 години. Исто така, во Информацијата се прикажани лекувани лица од повреди во болничките установи на Скопје, жители на Скопскиот регион, како и смртноста регистрирана кај нив. Овие прикази опфаќаат период од 2012 до 2016 година, со детална анализа на податоците за 2016 година.

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

3.1 ПОВРЕДИ РЕГИСТРИРАНИ ВО ПРИМАРНАТА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО СКОПСКИОТ РЕГИОН

Трауматизмот е голем товар на здравствениот систем со докажани можности од позитивни ефекти на превентивни мерки. И покрај многу докази дека превентивните мерки може да имаат значително влијание врз намалување на инциденцата на повредите во многу земји, вклучувајќи ја и нашата, на овој важен аспект му се посветува недоволно внимание, воопшто кога станува збор за истите. Затоа, неопходно е да се воспостават механизми на национално ниво кои ќе овозможат навремено идентификување и континуирано следење на проблемот со трауматизмот, да се анализираат факторите на ризик, планирање и извршување на превентивни програми и нивна евалуација, со цел да се намали инциденцата на повредите и ублажување на последиците од нив. Иако здравствениот сектор не може да се смета единствено одговорен за превенција, сепак, мора да ја преземе водечката улога во овој процес и да биде иницијатор и координатор на сите активности. Во креирањето на превентивни мерки кои ги предводат другите сектори, како што се: безбедноста на патиштата, безбедноста или сигурноста во производството на храна, јавно-здравствените установи се важен партнер со советодавна улога која се должи на искуството во примената на добри практики за превенција, како и дека јавно-здравствените установи располагаат со капацитети за следење и борба против проблемот на трауматизмот. Несреќите, повредите и труењата се голем проблем на современото општество. Во целиот свет, меѓу кои и во нашата земја, трауматизмот од ден на ден расте оставајќи последици во форма на изгубени години од животот, повисока стапка на смртност која може да се спречи, значителна инвалидност и високи материјални трошоци. Повреда може да настане: во домот, на работа, во сообраќајот, при спорт, во слободно време и многу други активности, а со тоа може да се повреди и секој човек, независно од полот, возраста и видот на занимање. Современото население сè повеќе се соочува со опасностите кои се закануваат по животот и здравјето, кои спонтано или вештачки се создадени во средина каде што живее и работи.

Во примарната здравствена заштита, поради формата на обрасците и начинот на евидентирање кој генерално ги агрегира податоците збирно, регистрирањето на повредите оди во големи групи кои според МКБ 10 содржат повеќе блокови во кои се вклучени повеќе локациски сродни повреди. Нивната анализа е помалку детална, бидејќи овие шифри не ја специфицираат индивидуално природата на повредата. Истото се случува и при дефинирањето на надворешните причини за повреди. Затоа Информацијата содржи општи согледувања на состојбите кај трите категории население кои погоре беа спомнати.

3.1.1 Повреди регистрирани во примарната здравствена заштита кај деца од 0-6 години

Кај децата од 0-6 години бројот на повредите варира. Најниска вредност е забележана во 2015 година. Во вкупниот број регистрирани заболувања повредите учествувале со индекс на структура од 0,9 во 2015 до 1,5 во 2012 и 2013 година и 1.0 во 2016 година. **Специфичната стапка на заболеност била највисока кај машките деца во 2013 година (69.2/1000).** Базичниот индекс на динамика во 2016 година изнесува 67.1. Табела. 3.

Табела 2. Повреди регистрирани во пзз кај деца од 0-6 години во Скопскиот регион за период од 2012 до 2016 година

Година	2012			2013			2014			2015			2016		
	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж
Вкупно (A00-T98)	182523	97772	84751	199491	106006	93485	206286	110345	95941	204817	109508	95309	213359	113421	99938
Процент/м.ж.	100	53.6	46.4	100	53.1	46.9	100	53.5	46.5	100	53.5	46.5	100	53.2	46.9
Повреди (S00-T98)	2784	1674	1110	3089	1875	1214	2070	1229	841	1808	1086	722	2127	1202	925
Процент/м.ж.	100	60.1	39.9	100	60.7	39.3	100	59.4	40.6	100	60.1	39.9	100	56.5	43.5
% во вк.број регис. заболувања	1.53			1.5			1			0.9			1.0		
Сп.ст./1000	53.4	62.5	43.7	58.4	69.2	47.1	39.0	45.1	32.6	33.8	39.5	27.8	39.9	43.7	35.8
Индекс	100			111.0			74.4			64.9			76.4		

Повредите најчесто биле регистрирани во една голема група S00-T14 во која се вклучени повеќе видови повреди според анатомската локализација. Нивната фреквенција е највисока во 2013 година, а најмала во 2015 година, кога индексот се намалил за 24%. Во 2016 година вкупната стапка

благо опаднала во однос на претходната година и изнесува 21.8/1000 кај машките и 16.6/1000 кај женските деца.

Други повреди кои по својата фреквенција на регистрирање се присутни кај малите деца се: **повредите од смачкување, траматски ампутации на означени мултипли телесни регии (S07-T05) и изгореници и корозии (T20-T32).** Табела. 3.

Табела 3. Повреди регистрирани во пзз кај мали деца (0-6 г.) во скопскиот регион во периодот 2012-2016 година

Година	повреди по МКБ10	Вкупно			Машки		Женски	
		Број	Индекс	сп.ст.на 1000ж.	Број	сп.ст.на 1000ж.	Број	сп.ст.на 1000ж.
2012	S00-T14	1534	100.0	29.4	931	34.8	603	23.7
	T20-T32	153	100.0	2.9	99	3.7	54	2.1
	S07-T05	218	100.0	4.2	140	5.2	78	3.1
	S42-T12	193	100.0	3.7	113	4.2	80	3.1
	T15-T19	117	100.0	2.2	70	2.6	47	1.8
2013	S00-T14	1706	111.2	32.3	1057	39.0	649	25.2
	S07-T05	278	181.7	5.3	176	6.5	102	4.0
	T20-T32	192	88.1	3.6	93	3.4	99	3.8
	S42-T12	228	118.1	4.3	148	5.5	80	3.1
	T15-T19	192	164.1	3.6	93	3.4	99	3.8
2014	S00-T14	1076	70.1	20.3	659	24.2	417	16.2
	T20-T32	161	105.2	3.0	98	3.6	63	2.4
	S07-T05	158	72.5	3.0	97	3.6	61	2.4
	S42-T12	150	77.7	2.8	92	3.4	58	2.2
	T15-T19	129	110.3	2.4	63	2.3	66	2.6
2015	S00-T14	1040	67.8	19.5	641	23.3	399	15.4
	T20-T32	135	88.2	2.5	80	2.9	55	2.1
	S07-T05	131	60.1	2.5	76	2.8	55	2.1
	S42-T12	111	57.5	2.1	61	2.2	50	1.9
	T15-T19	90	76.9	1.7	55	2.0	35	1.3
2016	S00-T14	1029	67.1	19.3	601	21.8	428	16.6
	S07-T05	145	94.8	2.7	90	3.3	55	2.1
	S42-T12	101	46.3	1.9	56	2.0	45	1.7
	T20-T32	152	78.8	2.8	82	3.0	70	2.7
	T15-T19	99	84.6	1.9	51	1.9	48	1.9

S00-T14 Други повреди на означени ,неозначени и мултипли телесни регии
T20-T32 Изгореници и корозии
S07-T05 Повреди од смачкување,траматски ампутации на означени и мултипли телесни регии
S42-T12 Фрактуре на други коски на екстремитетите.
T15-T19 Ефекти од туѓо тело што навлегло низ природен отвор.

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

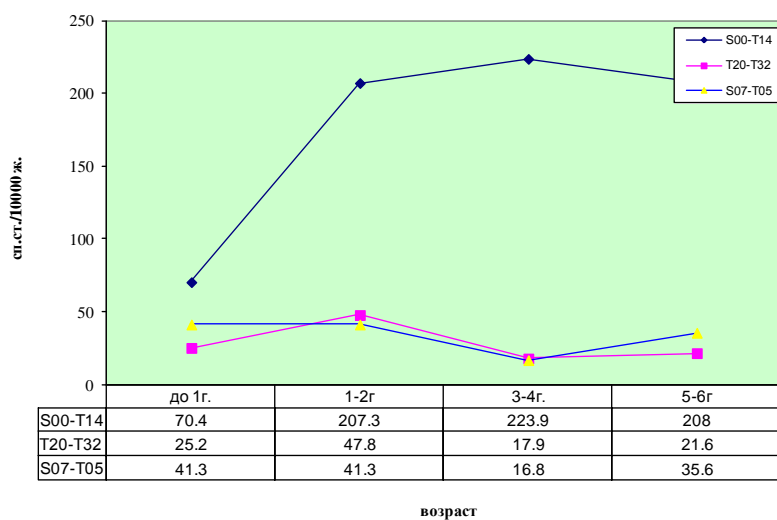
Во дефинирањето на надворешните причини за повредите, најчесто биле користени кодови од групите W00-X59, **Други надворешни причини за случај на повреда** и V01-V89, **Транспортни несреќи по сувоземен пат.**

Табела 4. Надворешни причини за повредите кај деца од 0 до 6 години

Година	Група	Број
2012	W00-X59	551
	V01-V89	211
2013	W00-X59	621
	V01-V89	152
2014	W00-X59	516
	V01-V89	6
2015	W00-X59	394
	V01-V89	9
2016	W00-X59	545
	V01-V89	1
W00-X59	Други надворешни причини за случај на повреда	

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

График 4. Најчесто регистрирани повреди кај деца од 0-6 години во пзз, скопскиот регион, 2016 година (сп.ст./10000)

Извор: Центар за јавно здравје Скопје

Во 2016 година најголема фреквенција и највисока специфична стапка на заболеност се забележува **кај машките деца на возраст 3-4 години**. За S00-T14 стапката била 223.9/10000, за T20-T32 е најголема кај возраста од 1-2 години-машки 47.8/10000 и за S07-T05, стапката била 41.3/10000- највисока кај возраста 0-2 години, исто така, машки деца.

3.1.2 Повреди регистрирани во примарната здравствена заштита кај училишни деца и младина

Табела 5.

Година	2012			2013			2014			2015			2016		
	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж
Вкупно (A00-T98)	155312	76253	79059	174598	85225	89373	184167	89932	94235	185238	89676	95562	190144	92266	97878
Процент /м.ж.	100	49.1	50.9	100	48.8	51.2	100	48.8	51.2	100	48.4	51.6	100	48.5	50.7
Повреди (S00-T98)	7867	5383	2484	9139	6267	2872	4529	3102	1427	5342	3567	1775	5487	3653	1834
Процент	100	68.4	31.6	100	68.6	31.4	100	68.5	31.5	100	66.8	33.2	100	66.6	33.4
% во вк.број регис. заболувања	5.1			5.2			2.5			2.9			2.9		
Сп.ст./1000	50.7	68.2	32.6	59.1	79.5	37.9	29.3	39.5	18.8	34.5	45.2	23.4	35.4	46.2	24.1
Индекс	100.0			116.2			57.6			67.9			69.7		

Извор: Центар за јавно здравје Скопје

Училишните деца и младина представуваат голема група население од различна возраст и периоди на развој, а се однесува на возрата од 7 до 24 години. Покрај болестите на респираторниот систем, повредите се значителна причина на заболеност и смртност на оваа популација. Нивната фреквенција во 2016 година изнесува **5487 случаи на регистрирани повреди**. Тие во вкупно регистрираниот морбидитет во периодот од 2012-2016 година учествувале со **пропорција од 2.5% до 5.2%**. - во 2016 година изнесува-2.9%, а најниска е пропорцијата во 2014 година со вредност од 2.5%. Специфичните стапки на заболеност на 1000 жители, во целиот период биле **повисоки кај лицата од машки пол**. Највисока стапка е **пресметана во 2013 година, 79.5/1000 мажи**. Табела 5.

И кај овие групи население, повредите најчесто се регистрирани во групите повреди од S00 до T14. Највиок индекс на пораст имало во 2013 година. Истата година е забележана највисока стапка на заболеност од 49/1000 мажи. Инаку во целиот анализиран период, специфичните стапки на заболеност се повисоки кај лицата од машки пол. Освен овие повреди, кај ова население се регистрирани и

повреди од смачкување, трауматски ампутации на означени и мултипли телесни регии (S07-T05), дислокации, шинувања и истегнувања (S03-T03) и фрактури на други коски на екстремитетите (S42-T12). Табела. 6.

Табела 6. Повреди регистрирани во пзз кај училишни деца и младина во скопскиот регион во периодот 2012-2016 година.

Година	повреди по МКБ10	Вкупно			Машки		Женски	
		Број	Индекс	сл.ст.на 1000ж.	Број	сл.ст.на 1000ж.	Број	сл.ст.на 1000ж.
2012	S00-T14	4905	100.0	31.6	3363	42.6	1542	20.3
	S03-T03	897	100.0	5.8	601	7.6	296	3.9
	S07-T05	321	100.0	2.1	230	2.9	91	1.2
	S42-T12	883	100.0	5.7	643	8.1	240	3.2
	T15-T19	175	100.0	1.1	130	1.6	45	0.6
2013	S00-T14	5622	114.6	36.3	3866	49.0	1756	23.1
	S07-T05	393	43.8	2.5	266	3.4	127	1.7
	S03-T03	1048	326.5	6.8	687	8.7	361	4.8
	S42-T12	1108	125.5	7.2	828	10.5	280	3.7
	T15-T19	206	117.7	1.3	150	1.9	56	0.7
2014	S00-T14	2646	53.9	17.1	1839	23.4	807	10.6
	S03-T03	569	63.4	3.7	345	4.4	224	2.9
	S07-T05	153	47.7	1.0	108	1.4	45	0.6
	S42-T12	578	65.5	3.7	422	5.4	156	2.1
	T15-T19	117	66.9	0.8	88	1.1	29	0.4
2015	S00-T14	3378	68.9	21.8	2278	28.9	1100	14.5
	S03-T03	590	65.8	3.8	395	5.0	195	2.6
	S07-T05	150	46.7	1.0	103	1.3	47	0.6
	S42-T12	505	57.2	3.3	358	4.5	147	1.9
	T15-T19	167	95.4	1.1	116	1.5	51	0.7
2016	S00-T14	3474	70.8	22.4	2317	29.3	1157	15.2
	S07-T05	194	21.6	1.3	121	1.5	73	1.0
	S42-T12	561	174.8	3.8	413	5.2	148	1.9
	S03-T03	589	66.7	3.8	375	4.7	214	2.8
	T15-T19	150	85.7	1.0	121	1.5	29	0.4

S00-T14 Други повреди на означени ,неозначени и мултипли телесни регии

S03-T03 Дислокации, шинувања и истегнувања

S07-T05 Повреди од смачкување, трауматски ампутации на означени и мултипли телесни регии

S42-T12 Фрактури на други коски на екстремитетите.

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

Табела 7. Надворешни причини за повредите регистрирани кај училишни деца и младиња

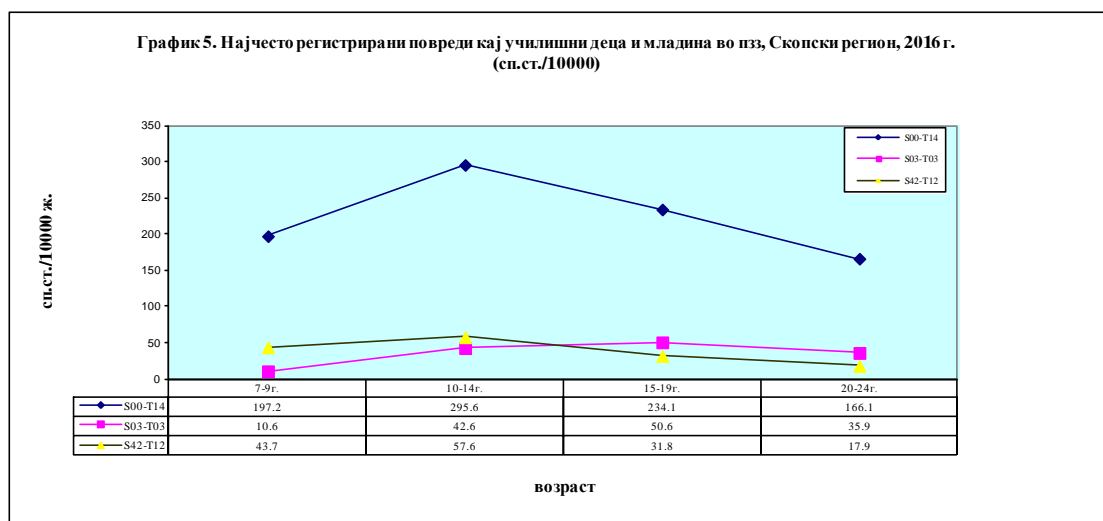
Година	Група	Број
2012	W00-X59	665
	V01-V89	17
2013	W00-X59	717
	V01-V89	30
2014	W00-X59	320
	V01-V89	14
2015	W00-X59	409
	V01-V89	6
2016	W00-X59	487
	V01-V89	11

W00-X59 Други надворешни причини за случај на повреда
V00-V89 Транспортни несреќи по сувоземен пат

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

И овде се користени најопштите можности за дефинирање на надворешните причини за повреди, а честопати тие и воопшто не се регистрирани. Табела. 7

Во 2016 година кај училишните деца и младиња највисоки специфични стапки на заболеност се пресметани за групите повреди од S00-T14 (295.6/10000), 57.6/10000 машки од 10-14 години, потоа следат (S42-T12) со 50.6/10000 машки од 15-19 години и групата (S03-T03) со стапка 43.7/10000 кај машки на возраст од 7-9 години. График. 5.

Извор: Центар за јавно здравје Скопје

3.1.3. Повреди регистрирани во примарната здравствена заштита кај население над 20 години

Табела 8 Повреди регистрирани во пзз кај населението над 20 години во Скопскиот регион за период од 2011 до 2015 година

Година	2012			2013			2014			2015			2016		
	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж	вк	м	ж
Вкупно (A00-T98)	786661	317327	469334	889447	356281	533166	958990	383895	575095	779088	304345	474743	1070287	426292	643995
Процент/м.ж.	100	40.3	59.7	100	40.1	59.9	100	40.0	60.0	100	39.1	60.9	100	39.8	59.5
Повреди (S00-T98)	21420	12400	9020	23632	13367	10265	14669	7610	7059	14251	7326	6925	20221	10658	9563
Процент/м.ж.	100	57.9	42.1	100	56.6	43.4	100	51.9	48.1	100	51.4	48.6	100	52.7	47.3
Сп.ст/1000	47.7	56.8	39.1	51.9	60.4	43.8	32.1	34.3	30.0	31.0	32.8	29.2	43.7	47.4	40.2
Индекс % во	100.0			110.3			68.5			66.5			94		
вк.рег.заболувања	2.7			2.7			1.5			1.8			1.9		

Извор: Центар за јавно здравје Скопје

Табела 9. Повреди регистрирани во пзз кај население над 20 години во Скопскиот регион во периодот 2012-2016 година.

Година	повреди по МКБ10	Вкупно			Машки		Женски	
		Број	Индекс	сп.ст.на 1000ж.	Број	сп.ст.на 1000ж.	Број	сп.ст.на 1000ж.
2012	S00-T14	11903	100.0	26.5	7144	32.7	4759	20.6
	S03-T03	1794	100.0	4.0	957	4.4	837	3.6
	S07-T05	882	100.0	2.0	562	2.6	320	1.4
	S42-T12	2778	100.0	6.2	1319	6.0	1459	6.3
	T15-T19	797	100.0	1.8	677	3.1	120	0.5
2013	S00-T14	12403	104.2	27.2	7475	33.8	4928	21.0
	S07-T05	925	51.6	2.0	560	2.5	365	1.6
	S03-T03	2273	257.7	5.0	1161	5.2	1112	4.7
	S42-T12	3286	118.3	7.2	1552	7.0	1734	7.4
	T15-T19	888	111.4	1.9	741	3.3	147	0.6
2014	S00-T14	7639	64.2	16.7	4199	18.9	3440	14.6
	S03-T03	1378	76.8	3.0	699	3.1	679	2.9
	S07-T05	437	49.5	1.0	231	1.0	206	0.9
	S42-T12	2176	78.3	4.8	973	4.4	1203	5.1
	T15-T19	361	45.3	0.8	273	1.2	88	0.4
2015	S00-T14	7435	62.5	16.2	4058	18.2	3377	14.3
	S03-T03	1355	75.5	2.9	691	3.1	664	0.3
	S07-T05	395	44.8	0.9	236	1.1	159	0.1
	S42-T12	2175	78.3	4.7	921	4.1	1254	0.5
	T15-T19	361	45.3	0.8	252	1.1	109	0.0
2016	S00-T14	10647	89.4	23.0	5965	26.5	4682	19.7
	S07-T05	471	26.3	1.0	268	1.2	203	0.9
	S42-T12	2848	322.9	6.2	1258	5.6	1590	6.7
	S03-T03	1743	62.7	3.8	845	3.8	898	3.8
	T15-T19	621	77.9	1.3	466	2.1	155	0.7

S00-T14 Други повреди на означени ,неозначени и мултипли телесни регии
S03-T03 Дислокации, шинувања и истегнувања
S07-T05 Повреди од смачкување,травматски ампутации на означени и мултипли телесни регии
S42-T12 Фрактури на други коски на екстремитетите.
T15-T19 Ефекти од туѓо тело што навлегло низ природен отвор.

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

Кај населението постаро од 20 години, во анализираниот период, повредите во вкупниот морбидитет учествувале со индекс од 2.7% во 2012 година и 2013 година, до 1.5% во 2014 година. Вкупниот индекс во однос на 2012 година бележи опаѓање околу 11%, а во 2016 година тој е висок и изнесува 89,4% со највисока поединечна застапеност на групата повреди (S42-T12). Највисока вкупна специфична стапка на заболеност е пресметана во 2013 година кај мажите со вредност од 60.4/1000 мажи. Табела. 8.

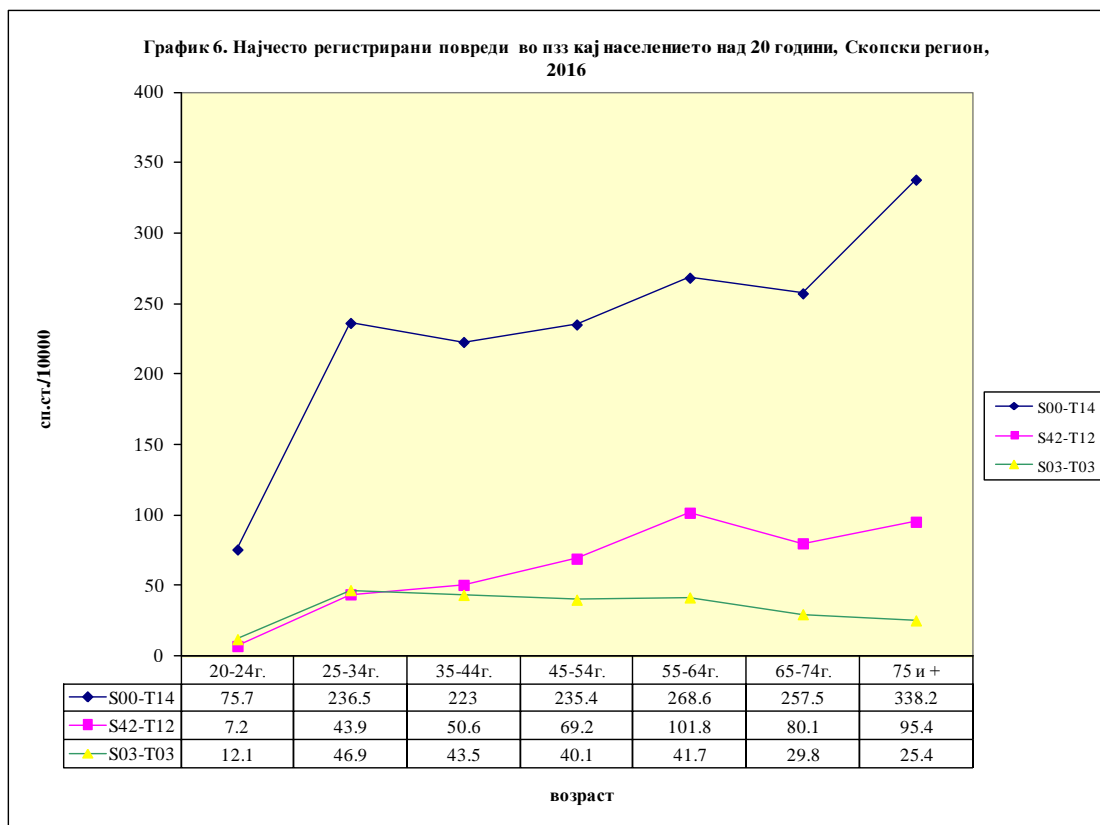
Поединечниот индекс во сите рангирани групи на повреди кај оваа суппопулација бележи пораст во 2013 година. Највисока специфична стапка на заболеност е пресметана за мажи во 2013 година (33.8/1000 мажи) во групата S00-T14. Мажите почесто се повредуваат, што е забележливо од специфичните стапки на заболеност во периодот од 2012 до 2016 година, за сите рангирани групи на повреди. И овде е евидентно општо специфицирање на надворешните причини за повредите, што не е доволно за нивна подетална анализа. Сепак, охрабрува зголемениот број на евидентирани надворешни причини во последните три години.

Табела 10. Надворешни причини за повредите регистрирани кај население над 20 години

Година	Група	Број
2012	W00-X59	1679
	V01-V89	71
2013	W00-X59	1873
	V01-V89	86
2014	W00-X59	943
	V01-V89	48
2015	W00-X59	888
	V01-V89	49
2016	W00-X59	1172
	V01-V89	39
W00-X59	Други надворешни причини за случај на повреда	
V00-V89	Транспортни несреќи по сувоземен пат	

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

Во 2016 година кај возрастното население највисоки специфични стапки на заболеност се пресметани за групите повреди од S00-T14, 338.2/10000, и тоа кај возраста од 75 и повеќе години, потоа следат повредите во групата S42-T12 со 101.8/10000 кај возраста од 55-64 години и групата S03-T03 со стапка 46.9/10000 кај возраста од 25-34 години секаде со преминација на машкиот пол. График. 6.

Извор: Центар за јавно здравје Скопје

Сето ова води до промена во структурата на морбидитетот на населението и создава сосема нови приоритети и предизвици за јавното здравје. Имајќи ја во предвид таа претпоставка дека повредите се предизвикани од производите направени од страна на човекот, како што се: моторните возила, велосипедите, моторите, спортската опрема, играчките, пушките, домашните апарати и други инструменти и машини, тие се проблем кој треба да биде од интерес за целата заедница, а не само на здравствениот систем.

4. ПОВРЕДИ ЕВИДЕНТИРАНИ КАЈ НАСЕЛЕНИЕТО ОД СКОПСКИОТ РЕГИОН ВО БОЛНИЧКАТА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Во болничките установи се лекуваат најтешки видови повреди и компликации од нив. Законската регулатива за нив пропишува индивидуална евиденција во која дефинирањето на повредите се врши со двојно кодирање според МКБ-10. Податоците за природата на повредата кои се добиени од болниците се подетални и пружаат можност за релевантни анализи. Но, евидентирањето на надворешните причини на повредите не задоволува заради користењето на најопштите или неодредените категории од МКБ-10. Исто така, факт е, дека во некои болници, воопшто не се обрнува внимание на двојното кодирање и дефинирање на повредите.

Во скопските болници, во анализираниот период, бојот на лекуваните лица од повреди се движел околу 4000 годишно. Во вкупниот број на лекувани болни тие учествувале со околу 6%. Највисок е овој процент во 2013 година (6.7%). Специфичните стапки на лекуваните од повреди се движеле околу 7/1000 жители. Највисока специфична стапка 9.9/1000 е забележана во 2013 година кај мажи, а највисоката кај жените била во 2012 година (6.2/1000).
Табела. 11.

Година	Вкупно л.б.во бол.	Л.Б од повреди			Сп.ст/1000 ж.		
		Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
2012	67025	4390	2460	1930	7.2	8.2	6.2
2013	65639	4367	3011	1516	7.1	9.9	4.8
2014	66682	4154	2995	1354	6.7	9.8	4.3
2015	64900	4177	2885	1292	6.7	9.4	4.1
2016	65525	4119	2355	1764	6.6	7.7	5.6

Извор: Центар за јавно здравје Скопје

На Табела 12. се прикажани најчестите видови повреди според локализацијата на одредени телесни регии. **Најбројни биле повредите на главата (S00-S09), на коленото и потколеницата (S80-S89), колкот и бедрото (S50-S59), на рачниот зглоб и шаката (S60-S69).** Специфичните стапки на повредените говорат дека **повеќето видови повреди се почести кај лицата од машкиот пол.** Од надворешните причини на повредите од особен интерес се **транспортните несреќи по сувоземен пат (V01-V99).** Нивното учество во вкупните повреди третирали во болнички услови во овој период, било од 5% во 2016 до 11% во 2012 година.

Табела 12. Повреди регистрирани во болниците кај Скопското население, 2012-2016 година.								
Година	Вкупно				Машки		Женски	
	повреди по МКБ10	Број	Индекс	сл.ст.на 1000ж.	Број	сл.ст.на 1000ж.	Број	сл.ст.на 1000ж.
2012	S00-S09	1009	100.0	1.7	694	2.3	315	1.0
	S80-S89	519	100.0	0.9	317	1.1	202	0.7
	S70-S79	746	100.0	1.2	269	0.9	477	1.5
	S50-S59	284	100.0	0.5	165	0.5	119	0.4
	S60-S69	225	100.0	0.4	181	0.6	44	0.1
2013	S00-S09	1004	99.5	1.6	733	2.4	271	0.9
	S80-S89	499	96.1	0.8	316	1.0	183	0.6
	S70-S79	802	107.5	1.3	305	1.0	497	1.6
	S50-S59	239	84.2	0.4	161	0.5	78	0.2
	S60-S69	235	104.4	0.4	189	0.6	46	0.1
2014	S00-S09	892	88.4	1.4	621	2.0	271	0.9
	S80-S89	459	88.4	0.7	276	0.9	183	0.6
	S70-S79	774	103.8	1.3	277	0.9	497	1.6
	S50-S59	222	78.2	0.4	144	0.5	78	0.2
	S60-S69	208	92.4	0.3	162	0.5	46	0.1
2015	S00-S09	401	39.7	0.6	305	1.0	96	0.3
	S80-S89	369	71.1	0.6	241	0.8	128	0.4
	S70-S79	622	83.4	1.0	256	0.8	366	1.2
	S50-S59	136	47.9	0.2	101	0.3	35	0.1
	S60-S69	176	78.2	0.3	145	0.5	31	0.1
2016	S00-S09	1138	112.8	1.8	792	2.6	346	1.1
	S80-S89	950	183.0	1.5	578	1.9	372	1.2
	S70-S79	1481	198.5	2.4	591	1.9	890	2.8
	S50-S59	437	153.9	0.7	294	1.0	143	0.5
	S60-S69	492	218.7	0.8	394	1.3	98	0.3

Извор: Центар за јавно здравје

S00-S09	Повреди на главата
S80-S89	Повреди на коленото и поколеницата
S70-S79	Повреди на колкот и бедрото
S50-S59	Повреди на лактот и подлактицата
S60-S69	Повреди на рачниот зглоб и шаката

Табела 13. Надворешни причини за повредите регистрирани при болничко лекување на Скопското население

Година	Блок	Број
2012	W00-X59	1469
	V01-V89	356
	X60-Y98	2419
2013	W00-X59	653
	V01-V89	167
	X60-Y98	1952
2014	W00-X59	1257
	V01-V89	331
	X60-Y98	2579
2015	W00-X59	875
	V01-V89	214
	X60-Y98	3088
2016	W00-X59	736
	V01-V89	123
	X60-Y98	3260

W00-X59 Други надворешни причини за случај на повреда

V00-V89 Транспортни несреќи по сувоземен пат

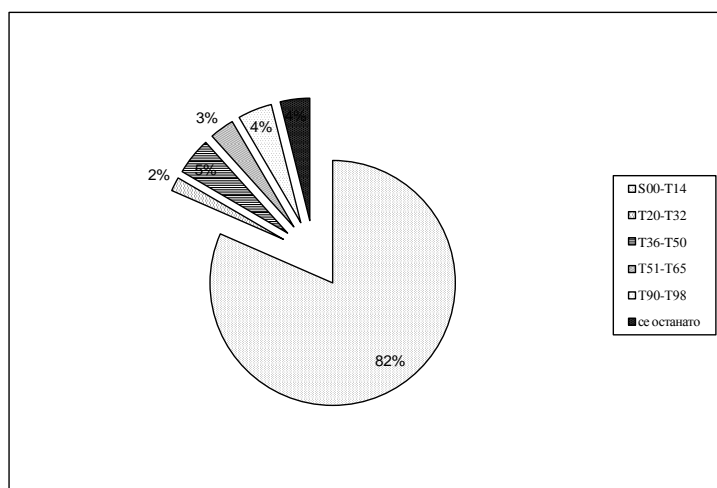
X60-Y98 Други различни видови надворшни причини

Извор : Центар за јавно здравје Скопје

Во 2016 година во болниците на Скопје биле лекувани вкупно 4177 повредени жители на Скопскиот регион. Кај повеќе од 80% биле регистрирани повеќе видови повреди на разни телесни регии (S00-T14). Останатите видови повреди учествуваат со значително помал процент и се

прикажани на График.7. Дистрибуцијата по пол и возраст укажува дека во болниците се лекувани лица од двата пола од сите возрасти, но, забележително највисоки стапки има кај суппопулацијата постара од 70 години. График. 8.

График 7. Лекувани лица од повреди според природата на повредата и локализацијата во болнички установи, население на скопски регион, 2016 година

Повреди на разни телесни регии	S00-T14	76.0
Изгореници и корозии	T20-T32	1.7
Труење со лекови и биолошки супстанции	T36-T50	4.6
Токсични ефекти од немедицински супстанции	T51-T65	3.0
Секвели од повреди, труења и други последици	T90-T98	4.2
Останато	се останат	3.6

Извор: Центар за јавно здравје Скопје.

Надворешните причини за повредите во 2016 година се прикажани на График 9. Најголем дел од нив, повеќе од 50%, се вклучени во блокот Y10-Y34 кој најопшто и неодредено ги дефинира причините за повреди. Со околу 14% се застапени паѓањата (W00-W19) и неодредени категории од блокот X58-X59.

Транспортните или сообраќајните несреќи како причина за повреда се вклучени во блоковите од V00-V89 и нивното учество во структурата е 5.1%. Најголем дел од настраданите биле патници во автомобил (74%), пешаци (10%), возачи на мотори (8%) и возачи на велосипед (6%). График. 10.

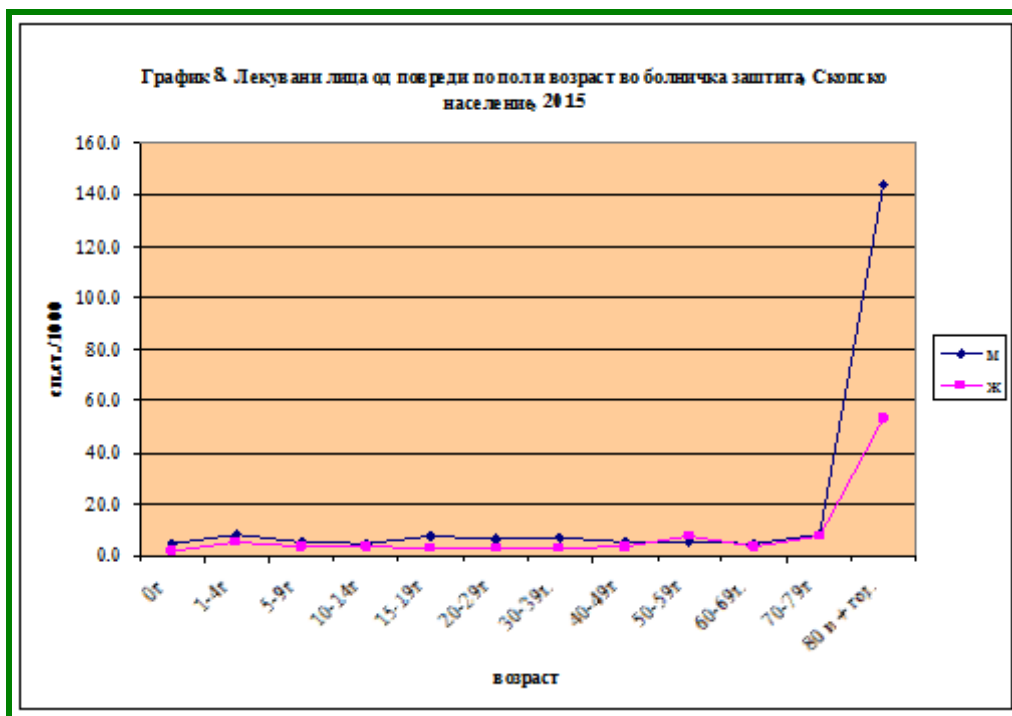
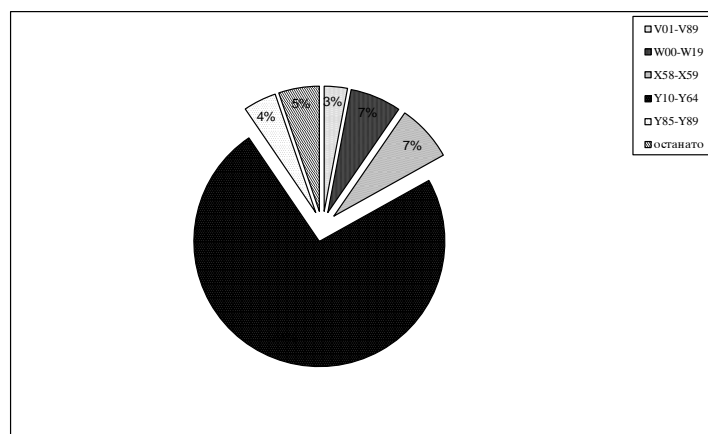

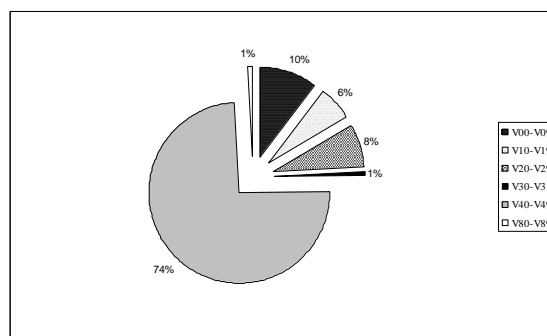
График 9. Лекувани лица од повреди според надворешната причина во болнички установи, население на Скопски регион, 2016 година

Транспортни несреќи	V01-V89	3.0
Паѓања	W00-W19	6.6
Случајна изложеност на други и неозначени фактори	X58-X59	7.3
Настан со неутврдена намера	Y10-Y64	73.6
Секвели од надв.причини за морб. и морт.	Y85-Y89	4.2
Се останато	останато	5.2

Извор: Центар за јавно здравје Скопје.

График 10. Лекувани лица од повреди настанати во сообраќајни несреќи на пат во болнички установи, население на скопски регион, 2016 година

Пешак повреден во сооб.несреќа на пат	V00-V09	6
Возач на велосипед	V10-V19	8
Возач на мотор	V20-V29	5
Лице на тритркално моторно возило	V30-V31	1
Патник во автомобил	V40-V49	99
Други	V80-V89	5

Од податоците добиени со обработка на *Пријавата за сообраќајна траума (Обр.бр.10 МЗС)* во 2016 година, следува дека во текот на 2016 година биле пријавени вкупно 1051 лице со сообраќајна траума. Најголем процент од пријавите потекнуваат од установите во Примарната здравствена заштита и УК за хируршки болести Св. Наум Охридски. Во однос на половата дистрибуција од повредените, 68% отпаѓаат на лица од машкиот пол. Според обработениот примерок стапката на преваленца во 2016 година изнесува 1,7‰. Меѓу петте најчести повреди: се повредите на главата (S00-S09). Најчест тип на повреда, пак, е дифузната повреда на мозокот со специфична стапка на морбидитет од 0,30‰. Најголем дел од повредените биле лица во автомобил повредени во транспортна несреќа.

Во Скопскиот регион, во периодот од 2011-2014 година, од повреди, труења и други одредени последици од надворешни причини, годишно умирале од 130-150 лица. Во вкупната смртност на Скопското население нивното учество било околу 2,5%, а специфичните стапки на морталитет се движеле од 21 до 25 на 100 000 жители.

Табела 14. Умрени од повреди, тругења и одредени последици од надворешни причини (S00-T98) во Скопскиот регион во 2011-2014 година

Година	Број	Сп.ст./100000	Индекс
2011	149	25.0	100
2012	133	21.8	89.3
2013	144	23.4	96.6
2014	142	23.0	95.3

Извор: Природно движење на населението за 2011, 2012, 2013, 2014 година, Државен завод за статистика на Р.Македонија.

Податоците на СЗО покажуваат дека повредите спаѓаат меѓу петте водечки причини за смрт кај општата популација, а за лицата на возраст од првата до 44 година се првата причина за смрт.

Од аспект на функционирањето на здравствениот систем, во просек, еден од десет болнички кревети е зафатен од страна на повреден.

Годишните трошоци за грижа и третман на повредените се пример за значителен товар на општеството. Така, во Америка, тие изнесуваат 157 милијарди долари или 2.770 долари по лице, што укажува на огромен економски товар.

5. Заклучок

Информацијата дава глобална слика за состојбите во Скопскиот регион. Неспорни се фактите дека повредите се важен јавно-здравствен проблем кој создава многу губитоци за заедницата. Според анализираните податоци може да се заклучи дека:

1. Кај децата од 0-6 години бројот на повредите варираше во испитуваниот период, а најниска вредност е забележана во 2015 година. Специфичната стапка на заболеност била највисока кај машките деца во 2013 година (69.2/1000). Во 2016 година вкупната стапка благо опаднала во однос на претходната година и изнесува 21.8/1000 кај машките и 16.6/1000 кај женските деца. Во 2016 година најголема фреквенција и специфични стапки на заболеност се забележуваат кај машките деца на возраст од 3-4 години.
2. Во 2016 година кај училишните деца и младина највисоки специфични стапки на заболеност се пресметани за групите повреди од S00-T14 (295.6/10000), 57.6/10000 машки од 10-14 години.
3. Кај населението постаро од 20 години, во анализираниот период повредите во вкупниот морбидитет учествувале со индекс од 2.7% во 2012 година и 2013 година, до 1.5% во 2014 година. Вкупниот индекс во однос на 2012 година бележи опаѓање околу 11%, а во 2016 година тој е висок и изнесува 89.4%, со највисока поединечна застапеност на групата повреди S42-T12. Мажите почесто се повредуваат, што е забележливо од специфичните стапки на заболеност во периодот од 2012 до 2016 година, за сите рангирани групи на повреди. И овде е евидентно општо специфицирање на надворешните причини за повредите, што не е доволно за нивна подетална анализа.
4. Во 2016 година во болниците во Скопје биле лекувани вкупно 4177 повредени жители од Скопскиот регион. Кај повеќе од 80% биле регистрирани повеќе видови повреди на разни телесни регии, S00-T14. Најголем дел од надворешните причини за повредите во 2016 година,

повеќе од 50%, се категоризирани во блокот Y10-Y34, кој најопшто и неодредено ги дефинира причините за повреди. Со околу 14% се застапени паѓањата (W00-W19) и неодредени категории од блокот X58-X59. Транспортните или сообраќајните несреќи како причина за повреда имаат учество во структурата од 5.1%. Најголем дел од настраданите биле патници во автомобил (74%), пешаци (10%), возачи на мотори (8%) и возачи на велосипед (6%).

5. Во вкупната смртност на Скопското население повредите учествуваат со околу 2.5%, односно годишно умирале од 130-150 лица во периодот од 2011-2014 година.

Најзначајно е што повредите најмногу го засегаат повредениот и неговите најблиски. Затоа и понатаму треба да се следат и подобруваат состојбите не само во делот на здравствениот систем, туку и во сите сегменти на општеството кои на свој начин имаат удел во настанувањето на овие пореметувања на здравјето.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Road Traffic Injuries, WHO,
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs358/en/> ажурирано октомври 2015, пристап февруари 2016
2. European facts “Global Status Report on Road Safety 2013”
<http://www.euro.who.int/>, пристап февруари 2016
3. European facts and Global Status Report on Road Safety 2015
<http://www.euro.who.int/>, пристап февруари 2016
4. Ten strategies for Keeping Children Safe on the Road. Decade of Action for Road Safety 2011-2020. www.who.int/road_safety/decade_of_action/, пристап февруари 2016
5. ICSU, ISSC (2015): Review of Targets for the Sustainable Development Goals The Science Perspective. Paris: International Council for Science. (ICSU)
6. Injuries and Violence, the facts 2014
http://www.who.int/violence_injury_prevention/en/ пристап февруари 2016
7. Tozija F.: Community Injury Survey in Macedonia. Republic Institute for Health protection of R. of Macedonia, Скопје, 2009
8. Природно движење на населението 2011, 2012, 2013, 2014 .Национална стратегија на Р.Македонија за унапредување на безбедноста во сообраќајот на патиштата 2009-2014 , Скопје, Републички совет за безбедност во сообраќајот, 2008
9. МАКСтат база - Државен завод за статистика, пристап февруари 2017
10. European HFA Database, July 2016, пристап февруари 2017
11. Социјално медицински аспекти трауматизма, Милутин Миланковиќ, 2015, Београд